

הערות והארות
בתורת מרן האור לציון יתקבלו במייל
a7205308@gmail.com

גליון 58
פרשת שלח
תשפ"ו

לתרומות והנצחות
ומסירת שמות לברכה והצלחה
a7205308@gmail.com

אור מציון

השיעור השבועי
מרן הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א
בית הכנסת אוהל רחל
רחוב פולנסקי ירושלים

מורינו הגאון רבי בן ציון אבא שאול שליט"א
ראש ישיבת אור לציון ירושלים

טומאת אוכלים ודיני טהרה בימינו

תקנת נטילת ידיים

בימינו אין טומאה וטהרה, משום שכל אנשי העולם הם טמאי מתים, כי תמיד בשעת לידת האדם היה מת או נפל שמטמאים באוהל. אכן זה נוגע לנו בב' עניינים, וכפי שיבואר.

הראשון הוא נטילת ידיים, שבגמ' מבואר שתקנו נטילת ידיים משום סרך טומאה, כמו שכהן בא לאכול תרומה צריך לטול ידיים, ואטו כהן תקנו כן בכל אדם, ותקנו זאת דווקא בלחם משום שזה עיקר אכילת האדם. והנטילה של כהן לטומאה היא כבר גזירה של שלמה המלך שתיקן שסתם ידיים טמאות הן, לפי שהן רגילים למשמש בכל דבר.

ומלבד התקנה של שלמה יש עוד סמך לטומאת ידיים, שרבי אלעזר בן ערך דרש מהפסוק "וידיו לא שתף במים", שרואים שיש מושג של שטיפת ידיים, אף שזה רק אמסכתא, כי מדאורייתא לא שייך שיהיה טומאה רק בידיים ולא בכל הגוף.

[ויש עוד ענין של נטילת ידיים, משום נקיות וקדושה שזה כבוד הסעודה, לאכול את הלחם בצורה מרוממת, כמו שאמרו חז"ל שאם נטל ולא ניגב את הידיים נחשבת אכילתו לאכילת לחם טמא].

ואפילו בימינו שאין אפשרות להיטהר, כי כולנו טמאי מתים, ולכא' אין שום הוספה בנטילה של הידיים, מ"מ כך תקנו חז"ל שכביכול יש איזהו טהרה ע"י הנטילה, ונוהגים כמו טהורים גמורים. [וגם יש בזה ענין ע"פ קבלה].

נטילת ידיים שנפסלה, ונידון המשנ"ב והחזו"א בזה

ונפק"מ בענין זה, שאם נטל את ידיו על חצי יד, או שאדם אחר נגע בו לאחר הנטילה, שבכל זה הנטילה נפסלת, ונבאר בקיצור את טעם הדבר. דהנה במקוה יש שני עניינים, גם שמקוה לא מקבל טומאה שנא' "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", ואפילו אם נבילה ושרצים נוגעים בהם אינם מקבלים טומאה, ורק משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, ולכן יש כח טהרה של מקוה. וגם שמשמעות הפסוק "יהיה טהור" הוא שהטובל בו יהיה טהור [וזה מבואר בפרש"י על החומש].

וחז"ל העתיקו אותו ענין לנטילת ידיים, שמעיקר הדין היה צריך להיות שהיד תטמא את המשקין כי היד היא שניה לטומאה, אך חידשו חז"ל שלא רק שלא מקבלת טומאה אלא גם יש לה כח לטהר את הידיים

עיקרי סוגי הטומאה ודיניהם

מלבד איסור האכילה של עופות ובע"ח הטמאים, יש טומאה לנבילת בעלי חיים, ובוה שונה טריפה שהשחיטה שלה מטהרת אותה, מנבילה שלא נשחטה, שמטמאה במגע ובמשא. ויש עוד סוג טומאה בנבלת עוף טהור, שמטמא בבית הבליעה. וח' שרצים שנתפרשו בתורה מטמאין נבילה במותו. אך עוף טמא ושאר שקצים לא מטמאים כלל.

אמנם יש שינוי בשיעור הנצרך כדי לטמאות, ששרצים מטמאין בכעדשה [שזה כמו חיזולן בתחילת ברייתו שזה שיעור מועט מאוד], אך עוף שמטמא בבית הבליעה שיעורו בכזית.

ומפורש בתורה שגם אוכלים ומשקים נטמאין מנבילה. אמנם אדם וכלים נטמאין רק מאב הטומאה ולא מולד הטומאה. וכן בגמ' בתחילת ב"ק מבואר החילוק בין אב הטומאה לבין ולד הטומאה, שאב הטומאה מטמא אדם וכלים ואוכלים ומשקים, אך ולד הטומאה מטמא רק אוכלים ומשקים.

דיני הכשר לטומאה

ויש תנאי בטומאת אוכלים, שרק כשהוכשרו לקבל טומאה יכולים לקבל, וההכשר הוא ע"י שנגע מים או אחד מז' משקים על האוכל, ובגמ' בחולין מבואר שנתנית המים על האוכל היא גמר המלאכה של האוכל, שכך הוא יותר מועמד לאכילה, ולכן הוא מוכשר גם לקבל טומאה. אמנם משקה מקבל טומאה גם בלא הכשר.

ההכשר צריך להיות לרצון הבעלים, כמו שנא' וכי יותן מים על זרע אשר יזרע, וכתוב הוא יתן, והגמ' בב"מ ל. דורשת שצריך את ההכשר לדעתו, שה"י יותן" דומיא ד"יתן", מה יתן לדעתו אף יותן לדעתו.

ויש שתי סוגי הכשר, או שרוצה בעצם הדבר שהמים יבואו על הפירות, או שהחשיב את המשקה בתורה משקה אפילו שלא רוצה בנתנית המים על הפירות, ונחלקו בזה הראשונים.

ומצינו עוד סוג של הכשר מחודש בבהמה, שהרי גם בהמה צריכה הכשר לטומאה, אך השחיטה עצמה מכשירה את הבהמה, אפילו אם לא יצא בכלל דם שאין כאן את ההכשר הרגיל של דם, והטעם ששחיטה מכשירה הוא משום שכל הענין של הכשר הוא הקרבה של הדבר לאכילה ועצם מעשה השחיטה הוא העמדה של הבהמה לאוכל, שעל ידי השחיטה היא מותרת באכילה.

[ואולי זה מחמת שמדאורייתא יש כח גם לרביעית מים לטהר כשהם מחוברים לקרקע].

אך כל החידוש הזה הוא רק כשהמים הגיעו בצורת נטילה, אך כשהיד רטובה מחמת שנטל ידיים בצורה פסולה, או שאחר נגע בו, הרי מלבד שהיד שלו טמאה גם המים שעליו טמאים, וכעת שבא ליטול ידיים המים לא יכולים לטהר, כי כל מה שתיקנו חז"ל שיטהר זה רק יד ולא מים, ולכן צריך לנגב לפני הנטילה.

ובאופן שיש מעט מים על היד נחלקו המשנ"ב והחזו"א, דדעת החזו"א שכל מים שנמצאים על היד הם מפריעים לנטילה, אך המשנ"ב סובר שסתם מים שנמצאים על היד אינם מפריעים לנטילה, כי גם בזה תיקנו חז"ל שיכול המים שנוטל בהם לטהר, ורק כשהמים הגיעו בצורה של נטילה פסולה הם בתוך הענין של טהרת הידיים בזה אומרים שלא יכול המים שנוטל בהם לטהר, וכל מים שאינם מגיעים מנטילה אינם מטמאין. ולהלכה, מנהג הישיבות להחמיר בזה לנגב את היד קודם הנטילה, אך צריך להדגיש שאין כאן ענין של חציצה, כי כל דבר לח אינו חוצץ, אלא הנידון הוא מחמת שהמים הקודמים טמאים.

ויש להזהר בזה, ליטול את כל היד בבת אחת, ובכך איש חי כתוב שלכן צריך לסובב היד בשעת הנטילה, שע"ז יבואו המים לכל היד. אכן אם נטל על חלק מידו כל עוד שלא נת"בש חלק מהיד יכול ליטול על המשך היד, ואין זה נחשב שהנטילה לחצאין אא"כ התייבש מה שכבר נטל.

דבר שטיבולו במשקה

עוד ענין של נטילה מצינו בדבר שטיבולו במשקה, שמעיקר הדין כל

החולין מלבד פת אין צריכים נטילה, כי סתם ידיים לא יכולים לטמאות אוכלים כי הם שני לטומאה, אך מכיון שגזרו חז"ל שמשקין נטמאים להיות תחילה, אם יש אוכל עם משקה אז הידיים יכולים לטמא את המשקה, ולאחר שהמשקה נטמא הוא נחשב ראשון ומטמא גם את האוכל. ולכן גזרו חז"ל שבכל דבר שטיבולו במשקה צריך ליטול קודם האכילה.

אמנם בימינו בעצם אין לזה טעם, כי כולנו טמאים, אך בכל זאת רבנו תיקנו כמו כל נטילת ידיים לפת. ובאמת יש מהראשונים שסוברים שהתקנה של דבר שטיבולו במשקה לא נתקנה בימינו שאנו טמאי מתים, וכמו שפשוט שאם בזמנם היה אחד טמא מת שלא צריך ליטול, כי גדר התקנה היא שלא יטמא את האוכל בשעת האכילה, אך אם הנטילה לא תועיל לו יכול לאכול, ולכן אנחנו לא מברכים על הנטילה. אמנם דעת הגר"א שיש לברך גם על זה ככל תקנת חז"ל. [ומנהג התימנים שנוהגים בכל השנה שלא ליטול, ובלייל פסח נוטלים בברכה, הוא מנהג תמוה].

ומאותו סיבה דעת ב"ש בברכות פ"ח שנוטלים לידיים קודם הקידוש, כי הידיים יכולים לטמא את ניצוצי המשקה והם יטמאו את הכוס מאחוריו, ולדעת ב"ש אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאים, ולכן צריך ליטול ידיים קודם הקידוש כדי שלא יטמא את המשקין.

אמנם דעת ב"ה שמותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים, ולכן צריך בדווקא לעשות את הקידוש קודם הנטילה, כדי שהכוס הטמאה לא תטמא את ידיו, ואף שבשעת הסעודה ישתמש שוב בכוס, גזרו דווקא על קידוש.

דברי חיזוק שנאמרו בסוף השיעור

וְדִבְרֵי יִתְאֲשֶׁרְכָּח בְּאֹרֵי יִתְאֲ, דְּכָתִיב, יִרְאֵת ה' טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לְעַד. מֵאֵי עוֹמֶדֶת לְעַד. דְּכִי יִמָּא תְּדִירָא בְּהֵוָה דְּכִי יִתְאֲ, וְלֹא אֶתְעֵדִי מִנִּיה לְעֶלְמִין. מבואר דבר פלא, שהטהרה נשאת בתורה לעולם, כי דברי תורה הם עצמם מטהרים.

חז"ל אומרים עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, וזה משום שהתורה אינה מקבלת טומאה. וזה כמו שמקוה שמטהר ואינו יכול לקבל טומאה, כך התורה היא מטהרת ואינה יכולה לקבל טומאה.

התורה שאדם לומד היא הרבה יותר מהדרגא שבה הוא נמצא, כי התורה צריכה לטהר אותו, ולכן מתחילה התורה נקראת תורת ה', ורק לאחר שהתורה טיהרה אותו התורה נקראת תורתו, וזה באנשים גדולים מאוד, אך אנחנו לומדים תורה שהרבה יותר מאיתנו, ויש בתורה כח לרומם ולגדל את האדם מעל כל המעשים מטעם זה.

וה' יעזור שכולנו נזכה ללימוד התורה, אנחנו לא מוותרים אפילו על בחור אחד! כל אחד מישראל צריך לעסוק בתורה! כך באמת יקרה עם ביאת המשיח, אך אנחנו רוצים להקדים את זה עכשיו, לזכות בעצמנו ולמלאות את ספסלי בית המדרש בתורה ועבודה.

כמו שהוזכר בשיעור יש שתי הלכות המקוה שנלמדות מהפסוק של "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור", שגם המים של המקוה טהורים, וגם מי שטובל בתוך המים נהיה טהור. והחת"ס אומר ששתי ההלכות הם מאותה סיבה, שרק מחמת שהמקוה הוא לא יכול להיטמא הוא יכול גם לטהר.

ומוסיף החת"ס בשם קדמון אחד, וזה נמצא במרדכי, שכל סוגי הפסולים במקוואות כמו שאובין וכד' אין זה סתם פסול שהמקוה לא יכול לטהר, אלא זה פסול במקוה שהוא יכול לקבל טומאה, וממילא אין לו כח לטהר, כי כח הטהרה של המקוה הוא מחמת שלא יכול להיטמא.

בזה אפשר להסביר את הפסוק שאמר בלעם "כנחלים נטיו", והגמ' מסבירה שהכוונה היא על דברי תורה, כמו שהמקוה מטהר את האדם, כך דברי תורה מעלים את האדם מכף חובה לכף זכות, וצריך להבין את הדימוי, למה דימו את זה דווקא למקוה ולא לשאר זכויות.

ויש בזה דברים נפלאים מהזהר, וזה לשון קודשו (פרשת אחרי מות) "לֹא אֶתְדַבְּרִי ב'נ' לְעֶלְמִין, אֶלָּא בְּמִלִּין דְּאֹרֵי יִתְאֲ. בְּגִינִי בְּךָ מִלִּין דְּאֹרֵי יִתְאֲ לֹא מְקַבְּלִין טוּמְאָה, בְּגִין דְּאֵיהִי בְּנִימָא לְדַפְּאָה לְאֵלִין מְסַבִּין, וְאֶסְוִיתָא בְּאֹרֵי יִתְאֲ אֶשְׁתַּכַּח. דְּכָתִיב, רַפְּאוֹת תִּהְיֶה לְשֶׁרֶף וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיהָ."